

Un cistell de cireres

Meritxell Batet

Diputada al Congrés

«Al principi va crear Déu el viatge, després el dubte... i la nostàlgia.»

Theo Angelopoulos

Director de *La mirada de Ulises*

114

La lectura de *La España de los pingüinos*¹ et transporta a un camp ple de cirerers pel que es passeja collint-ne els fruits més vermells. És un llibre ple de cireres dolces, que quan te l'acabes costa trobar el relat per explicar el rovell de l'ou, però tot seguit t'adones que cal temps per pair, pensar i destil·lar el cistell de suggeriments i reflexions que Enric Juliana t'ha posat al davant com el qui no vol la cosa, entre broma i broma i entre cita i cita. El repàs de temes és intens, i l'escriptura àgil i alhora farcida de referències ens deixa a tots un bon sabor. Tan se val compartir o no els diagnòstics, perquè la gran virtut del llibre és la seva textura de suggeriment constant. Per anar fent boca m'agradaria compartir amb vosaltres algunes d'aquestes cireres.

El llibre ens evidencia una realitat rarament formulada, però que per contra explica moltes coses i és que no hi ha «polítics patriotes espanyols». L'afirmació em fa pensar en aquesta distinció que feia Paul Preston al pròleg del llibre d'Hilari Ragner *El general*

Batet. Franco contra Batet: crónica de una venganza, quan ens diu: «*Las ocasiones en que Batet y Franco entraron en contacto muestran lo mejor y lo peor de la tradición militar española. Plantean el contraste entre aquéllos, como Batet, para quienes España era la totalidad de los españoles, y aquéllos, como Franco, para quienes España era una entidad definida más estrechamente que excluía nacionalistas vascos y catalanes, toda suerte de demócratas, francmasones y miembros de organizaciones de izquierda. En este sentido, Ragner demuestra que el patriotismo de Batet era en definitiva de un valor moral superior al de la versión, mucho más difundida, de Franco.*»

Aquesta és una de les tesis més interessants que, al meu parer, exposa el llibre, de la que a més podem anar construint tota la resta com qui tira del fil per tenir el cabdell. Una altra versió o aproximació és la de Julián Marías quan a *Consideración de Catalunya* assenyala (o adverteix) que «no hay nada más antiespañol

que el intento de disminuir la personalidad de Catalunya». Però no ens equivoquem: Enric Juliana té raó. Aquesta visió d'Espanya, el patriotisme per l'Espanya «real» i «inclusiva»... la figura del pingüí, en definitiva, escasseja. Permeteu-me només introduir un petit matís a la metàfora dels pingüins que se'ns presenta. Crec que no m'equivoco si dic que a Catalunya o al País Basc, principalment, però també a d'altres territoris, detectar els pingüins és més fàcil que a d'altres indrets. Aquells que es declarin «espanyols» poden no ser pingüins (no són iugoslaus), són el mateix producte que els «croats» o «serbis» i l'únic que passa és que el nom del «tot» en aquest cas equival al nom de «la part»: «espanyol». En d'altres paraules, n'hi ha molts que són espanyols a la manera de Franco, no a la manera de Batet.

És clar que del llibre podem desprendre que la «obcecada voluntad de ignorar la realidad española», com ens diu Juliana parlant amb el brau que penja de la paret es dona tant per part d'a-

quells que en la construcció del concepte d'Espanya i la seva defensa en deixa la meitat fora, com dels que redacten un preàmbul com el de l'Estatut que arribava a les Corts Generals: «actuar como si España no existiera». Un bon resum el trobem en boca del toro (com dóna de sí el toro d'en Juliana!) quan apunta que «antes de proclamarse víctimas de la agresividad española, admitan ustedes que tampoco son mancos. En menos de dos meses, desde Catalunya se han planteado tres iniciativas que pondrían en tensión a cualquier país europeo (personalment dubto que la primera de les iniciatives fos rebuda de la mateixa manera a un altre país d'Europa). Primera: la conquista del oligopolio energético. Segunda: la modificación de la identidad nacional (eso de la «nación de naciones» sólo fue defendido por un viejo dirigente socialista segoviano, Anselmo Carrero, amigo de Pere Bosch i Gimpera, del que ya no se acuer-

da nadie). Y tercera: un cambio en la distribución territorial de la riqueza, cuando están a punto de acabarse los fondos europeos. Energía, dinero y sentimientos. No pretenderán que encima les aplaudan.»

Posem l'èmfasi en la diferència entre el patriota i el nacionalista. Les tesis del PSC i del socialisme en general han d'anar, al meu entendre, per aquí, perquè aquest és el nostre marc natural. El nacionalisme és antagònic a la nostra manera d'entendre el món. Una cosa és estimar la terra on vivim i l'altra cosa és contraposar identitats. La psicologia fina de Marcel Proust s'escau en aquest punt quan a *Sodoma y Gomorra* ens parla de la característica associada a l'ambient clerical: «Son unos ambientes de tribus, de congregación y capilla (...) todo mieles para los del clan, todo desdén para los que no lo son», on el dilema no està en el «ser o no ser» de Hamlet, sinó en el «ser de o no ser de». Imaginem què passa en

una societat clerical i a més nacionalista (les dues grans malalties d'Europa com ens diu Thomas Bernhard). L'exclusió i l'enfrontament. El nacionalisme, l'espanyol i el català, jerarquitzava pobles, el republicanisme veu persones.

La dialèctica nacionalista és la que es retroalimenta a banda i banda i segurament la que ens ha conduït on som. Juliana ens parla d'aquest fil conductor i del perill en caure (tot i que el perill és consumat a saber des de fa quan) en aquesta dinàmica. Un fil d'esperança (poc creïble?) és quan l'autor ens presenta la reforma de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya com un final d'etapa... Ens està parlant de la fi dels nacionalismes? «Si el Estatut es aprobado, Cataluña deberá ofrecer a cambio una mayor implicación política y emocional en la política española: Cataluña deberá sentirse también española; a su manera, pero española».

Em temo que l'aprovació de l'Estatut no serà la fi dels nacionalismes. Malgrat l'estripada, l'obertura de ferides, el subministrament de sal a les ferides, l'estira i arronsa i els cops de cap contra la realitat, un cop acabat el procés iniciarem de nou una altra ronda de demandes amb els mateixos arguments que fins ara. Però sobre això tornaré cap al final. De fet, no hem estat capaços, ni nosaltres mateixos, de trencar amb el llenguatge nacionalista. No hem ofert una alternativa i l'hem assumit com a propi, quan no ho és. La negociació de l'Estatut, de

«La gran virtut del llibre d'Enric Juliana és la seva textura de suggeriment constant. Juliana planteja una tensió entre variants pessimistes i optimistes, amb una clara decantació cap a l'optimisme.»

l'augment d'autogovern, de la millora del finançament, no s'ha iniciat en un punt mig, ni s'ha desenvolupat en el nostre camp de joc. Moltes són les raons per pensar que tot plegat era i és necessari, però dubto que ens haguem sabut explicar amb el nostre propi llenguatge.

Parlant amb algun destacat dirigent del Partit Popular, d'aquests que en Juliana ja ens presenta com a persones intel·ligents amb les seves bones construccions intel·lectuals, em deien que el que volen els espanyols és llibertat i per això l'opció d'un partit de centre dreta lliberal és l'opció amb la que s'identifiquen i per la que lluiten. I jo dic: ja m'agradaria que els espanyols volguéssim per damunt de tot la llibertat. Lamentablement jo crec que estem més immersos en un ambient de tall leninista de preguntar-nos «llibertat per a què» amb una deriva igualitària. No penso tampoc que això sigui res de nou, crec que forma part de la nostra idiosincrasia pròpia: l'enveja.

A Espanya no se suporta que els altres siguin més. El triomf d'algú porta associat de manera automàtica la crítica de com s'ha aconseguit l'èxit, els mecanismes usats per arribar allà on ets o els defectes de la persona que et fan prendre amb relativitat aquell triomf i que permet igualar-lo amb la resta. Per no parlar del nen que treu bones notes al col·legi: el pilota, el marginat de la classe, l'avorrit... Agafem un cotxe. Es condueix no només de manera

«La negociació de l'Estatut, de l'augment d'autogovern, de la millora del finançament, no s'ha iniciat en un punt mig, ni s'ha desenvolupat en el nostre camp de joc.

Moltes són les raons per pensar que tot plegat era i és necessari, però dubto que ens haguem sabut explicar amb el nostre propi llenguatge.»

agressiva, sinó que podem veure com s'aprofita tot forat per colar-se, però no se suporta que els altres aprofitin els forats i t'avançin, i llavors ja hi som: el clàxon, l'intent de rebassar-lo, la gesticulació i l'adrenalina a 200. Què passa quan apliquem la reflexió als col·lectius territorials, a les Comunitats Autònomes? Doncs, que acabem en el «café para todos». Qui té el valor de dir que Catalunya no és com La Rioja? Quins adjectius rebria l'agosarat? Malgrat molts ho pensen en aquests termes. Ara bé, La Rioja o Múrcia o la Comunitat Valenciana no són iguals que Catalunya per voluntat pròpia, sinó pel fet de no acceptar que Catalunya sigui diferent. Ja ni tan sols parlem de més o menys, de millor o pitjor, sinó diferent. Paradigma de tot el que estem dient aquí és la clàusula Camps.

La disposició addicional segona, apartat 2 i 3 de l'Estatut de la Comunitat Valenciana ens diu: «La Comunitat Valenciana vetllarà perquè el nivell d'autogovern establert en el present Estatut sigui actualitzat en termes d'igualtat amb les altres Comunitats Autònomes. A aquest efecte, qualsevol ampliació de les competències de les CCAA que no estiguin assumides en el present Estatut o no li hagin estat atribuïdes, transferides o delegades a la Comunitat Valenciana amb anterioritat obligarà, en el seu cas, a les institucions d'autogovern legítimes a promoure les corresponents iniciatives per a aquesta actualització.»

«La gran soledad de la persona singular es uno de los signos característicos de nuestro tiempo. La persona singular está cercada, está rodeada por el miedo». Així

ho crec. Comparteixo amb Ernst Jünger que la cerca de la seguretat ens porta a la «societat líquida». Tothom exigeix quotes de seguretat absolutes, perquè no podem suportar la idea d'incertesa, però a més som incapaços d'enfrontar-nos amb la nostra individualitat. Continuant amb *La emboscadura* de Jünger: «*La relación que la emboscadura mantiene con la libertad es más estrecha que la que con ella mantiene cualquier clase de armas; en la emboscadura está viva la originaria voluntad de resistir. De ahí que sólo serán aptos para ella los voluntarios*». La radiografia és clara: només aquells que siguin capaços de conuiu en soledat i enfrontar-se amb ells mateixos seran lliures. Per això la immensa majoria la trobem dins d'un col·lectiu-massa, líquats i difosos, això sí, envoltats d'una falsa seguretat.

Hi ha alguna cosa malsana en l'Espanya de les autonomies, ens diu Juliana, precisament per aquesta ànsia igualitària. Catalunya trenca Espanya, però al darrera 16 més sembla que no tenen cap complex per seguir la mateixa deriva... On ha quedat la defensa d'Espanya? I els pingüins? La dialèctica nacionalista primer i igualitària després impossibilita una aproximació diferent i s'acaba caient en un cercle viciós del que no percebem cap final.

La darrera de les claus importants a la que em vull referir que apunta el llibre *La España de los pingüinos* és: cap on va Catalunya? La resposta de l'autor és depèn. «*Depende de la evolución futura de la actual fase posnacional de las democracias occidentales; depende del grado de satisfacción que el actual Gobierno español (y los venideros) sepa dar a las reclamaciones de la comunidad más compleja del tablero hispano; de la reacción emocional del resto de España a estas reclamaciones; y de los contradictorios procesos en curso en el interior de la propia sociedad catalana (...) que con intereses diversos e incluso contradictorios hoy se ubica entre el obrero de la Seat y el imaginativo profesor de universidad*».

Juliana planteja una tensió entre variants pessimistes i optimistes amb una clara decantació cap a l'optimisme. Ara bé, si les coordenades que ens presenta per saber cap on evolucionarà Catalunya (altrament dit, els catalans) estan ben exposades, la situació, diria jo, és bastant «desesperada». És cert que la percepció de l'actual govern espanyol per part dels catalans és bona, de manera que aquesta variant –encara que només sigui conjunturalment– ens seria favorable. Cosa ben diferent passa amb la reacció emocional de la resta dels espanyols. Som en

un entorn mundial on el gir cap a un mateix, la revitalització d'allò proper, i mirar-se el melic està a l'alça, com a mecanisme de protecció i seguretat al que ja m'he referit. Quan llegeixo un estudi en el que se'ns diu que el 83% de musulmans només es casarien amb algú de la seva pròpia religió en veiem el símptoma.

Per sota d'aquest corrent de fets i un dia a dia a voltes frustrant, però, persisteix una visió optimista que és producte de combinar dos factors: la pròpia història comú que ha fet que l'Espanya dels pingüins existeixi més enllà de les avinences i desavinences, i per una altra banda, la voluntat, la voluntat del poble.

I com de voluntat, al cap i a la fi, es tracta, Juliana dóna el pas i aposta per l'esperança. Potser perquè creu que l'esperança sempre porta més lluny que la por. Així, sota la pell pessimista, es deixa veure la poteta d'un optimista escèptic. Per això mateix el seu llibre, no se sap molt bé perquè, convenç. El seu estil barroc, el seu permanent anar i venir, acaba assenyalant-nos que el que vol finalment és mostrar per a què veiem. I el que veiem és que el sentit comú i la concòrdia farà definitivament real una Espanya que de vegades s'obstina a negar-se a ella mateixa.

¹ Juliana, Enric (2005): *La España de los pingüinos. Una visión antibalcánica del porvenir español: la concordia es posible*. Destino, Barcelona.